

O LEŻĄCYM POWYŻEJ GÓRZYŃCA SZPITALNYM LUB TEŻ MNISZYM LESIE PREPOZYTURY KRZESZOWSKIEJ

Dawny Mniszy Las, określany też mianem Lasu Szpitalnego, należący do prepozytury cieplickiej cystersów, został z biegiem lat zapomniany (ryc. 1). Zniesienie klasztorów w 1810 r. i związana z tym kasata prepozytury w Cieplicach zapomniałemu temu sprzyjały.

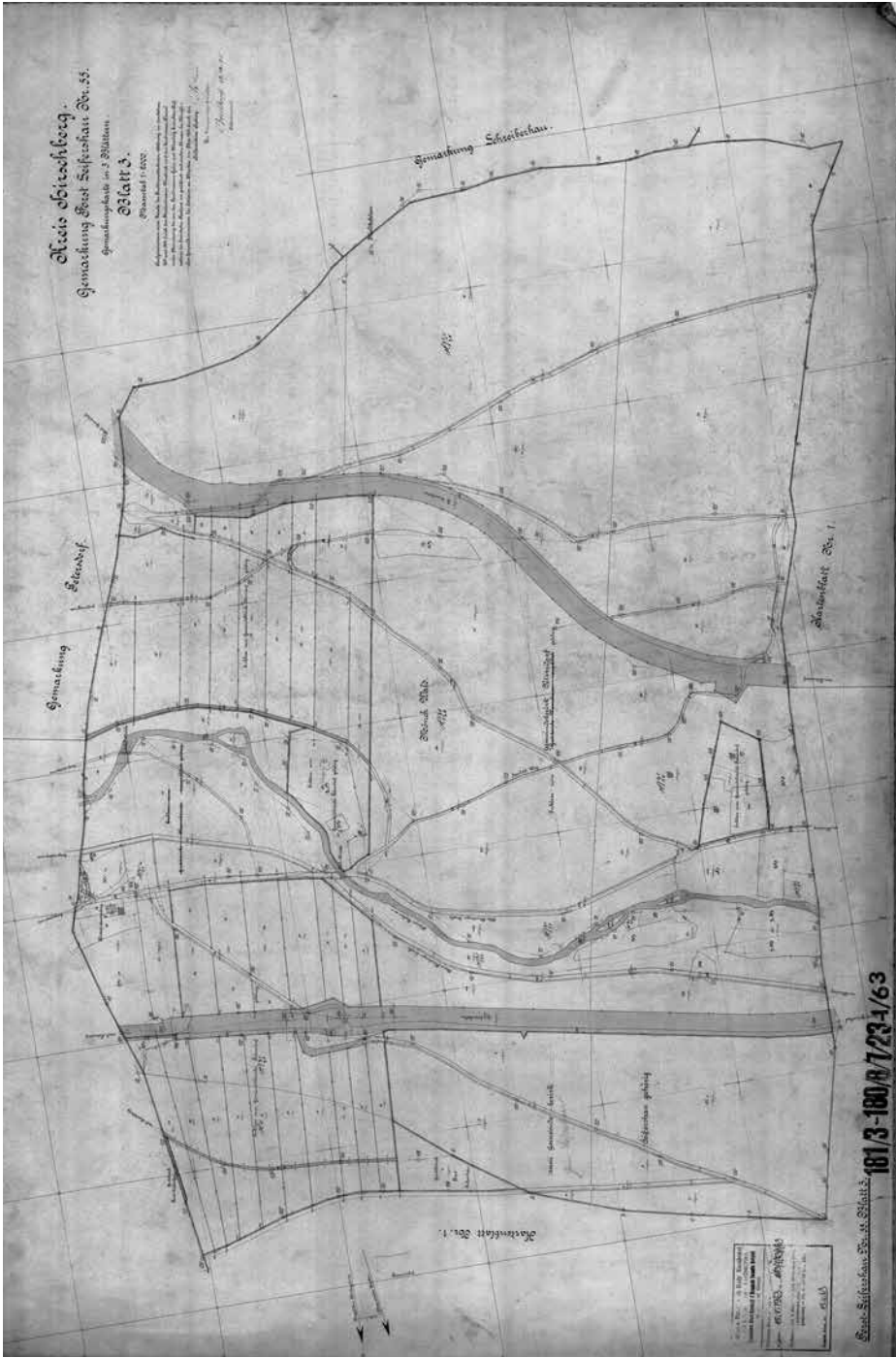
W 2013 r. przewodnik górski Sławomir Stankiewicz znalazł na poboczu drogi w lesie ponad Górzyńcem kamień graniczny z herbem rodu Schaffgotsch, rokiem 1708 i numerem XXV z jednej strony, zaś kolejnym herbem na drugiej stronie. Pod wrażeniem tego znaleziska Sławomir Stankiewicz zawiadomił Nadleśnictwo Szklarska Poręba, aby ochronić ten 300-letni zabytek przed ewentualnym uszkodzeniem podczas trwającej tu wycinki i transportu drewna. Jednocześnie poinformowano o tym miejscowego badacza historii, Leszka Różańskiego z Kopańca.

Niemal w każdym miejscu w Karkonoszach i Górach Izerskich są tak zwani „nowi Ślązacy”, którzy entuzjastycznie interesują się historią i zabytkami kultury Śląska; w ten sposób o znalezisku dowiedział się Patryk Charydczak, a później Marcin Wawrzyńczak z Chromca oraz miłośnik historii Krzeszowa Marian Gabrowski.

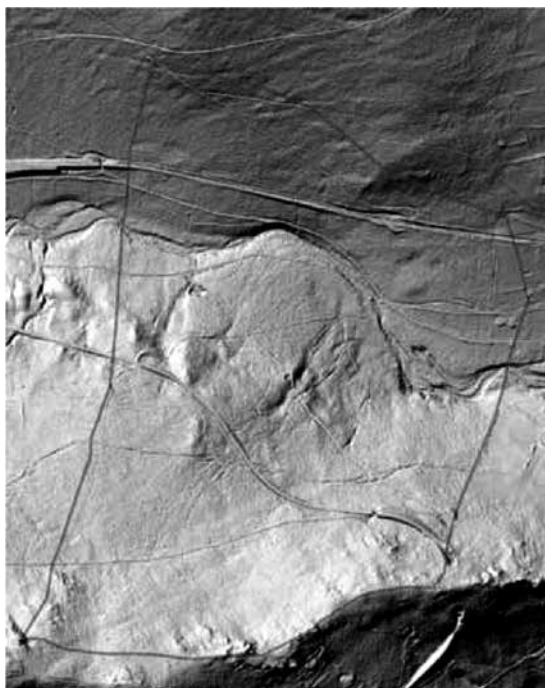
Na mapie „Messtischblatt” w skali 1:25000 ten fragment lasu opisano jako „Mönchwald”. Pozwoliło to na uchwycenie kontekstu historycznego, który stał się jasny dla wszystkich zainteresowanych. Latem Marcin Wawrzyńczak przesłał mi zdjęcie tego oraz dwóch kolejnych kamieni granicznych, które w międzyczasie zostały odnalezione, z prośbą o dodatkowe informacje. Moje badania, prowadzone od ponad 20 lat w archiwach rodu Schaffgotsch, pośród dokumentów zgromadzonych w Archiwum Państwowym we Wrocławiu oraz w zbiorach akt klasztoru cysterskiego w Krzeszowie, mogły być teraz wykorzystane.

Kamienie graniczne oznaczono datą 1708, która dokumentuje rok ich ustawienia. Sam Mniszy, czy też Szpitalny Las istnieje od ponad 600 lat. Z wystawionego 16 czerwca 1403 r. dokumentu założycielskiego mamy

* Ulrich Junker – rodowity sobieszowianin, miłośnik regionu i jego historii, popularyzator wiedzy.

Ryc. 1. Mapa katastralna z 1897 r. przedstawiająca okolice Kopańca z Minisim Lasem. Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Jeleniej Górze, zespół nr 83/76 Urząd Katastralny w Jeleniej Górze, sygn. 1905.

Ryc. 2. Zobrazowanie w technice Lidar przedstawiające powierzchnię Mniszego Lasu

wiadomość o fundacji prepozytury cieplickiej, jakiej dokonał, w porozumieniu z opatem Mikołajem z krzeszowskiego klasztoru cysterskiego, Gotsche Schoff. Prepozytura była obsadzona przez prepozyta i czterech braci. Zgodnie z umową codziennie odprawiano mszę. Prepozyturze nadano pola, łąki, pastwiska, lasy oraz prawo do wolnego wypasu owiec i innego bydła. Poddani z Cieplic i Malinnika zostali zatrudnieni na przykład do corocznego grabienia siana dla prepozytury, ponadto zobowiązani byli oni do przemiału swojego zboża w młynie prepozytury. W tejże umowie wymieniono również las, określony tu nazwą Spitalwald, leżący nad Małą Kamienną.

Darowizna ta została potwierdzona w kolejnym dokumencie z 28 lipca 1404 roku. W 1604 roku krzeszowski opat Kacper II Ebert złożył skargę odnośnie rozmiaru lasu Spitalwald. W pewnym dokumencie z 31 października 1617 roku znalazły się zeznania świadków, które dostarczają informacji

na temat lasu „Spittelwaldt”. Dwóch świadków zeznaje, że koło lasu przepływa potok Kamienna Mała, a granice lasu zostały przesunięte.

Wielokrotnie badano tę granicę lasu, na przykład w latach 1647, 1689, 1690, 1691, 1692, 1693. Dobrym źródłem informacji na temat tej posiadłości prepozytury cieplickiej jest malowana mapa „Spittelwaldes Mappe von 1692”, opatrzona literami A-Z wraz z ich objaśnieniami. Ten spór miał trwać ponad 100 lat. 21 października

Ryc. 3. Kamień graniczny z herbami Schaffgotschów i opactwa w Krzeszowie

1707 roku doszło do ugody pomiędzy chojnickim władztwem rodu Schaffgotsch a prepozyturą. Na podstawie tejże ugody zostały ustawione kamienie graniczne z rokiem 1708. Kamienie graniczne, o wymiarach 10" x 10" x 30", oznaczone są z jednej strony herbem rodu Schaffgotsch, z drugiej strony herbem krzeszowskim i kolejno ponumerowane cyframi rzymskimi.

W księdze fundacyjnej prepozytury cieplickiej z 1792 roku podane są odległości między kamieniami. Odległości pomiędzy kamieniami granicznymi przeważnie wynoszą 80 sążni, od kamienia granicznego N° 4 do pewnego kamienia (skały) oznaczonego krzyżem dystans wynosi 63 kroki, z kolei obok został ustawiony kamień graniczny N° 5 i stąd jest 17 sążni do kamienia granicznego N° 6, a potem ponownie po 80 sążni.

W krzeszowskim archiwum klasztorным udało się odnaleźć mapę parceli leśnych nad potokiem Kamienna z 1701 roku, która jest cennym uzupełnieniem informacji zawartych w dokumentach czy też księgach fundacyjnych, a także opatrzona jest opisem. Powierzchnia Mniszego Lasu to 542 morgi i 40 prętów kwadratowych (patrz Bergemann – Geschichte von Warmbrunn, strona 203). Także na mapie leśnej Szklarskiej Poręby z 1881 roku oraz na mapie leśnictwa Kopaniec z 1905 roku odnajdujemy las Mönchswald wraz z konturami jego granic. Las Mönchswald ukazują również mapy Messtischblatt i mapy turystyczne, jednakże bez konturu jego granic.

22 sierpnia 2020 roku odbyła się wizja lokalna trzech znanych kamieni granicznych, pod przewodnictwem Marcina Wawrzyńczaka. Wzięli w niej udział Tomasz Wrocławski i Izabela Epa z jeleniogórskiej delegatury Wojewódzkiego Urzędu Konserwatora Zabytków oraz autor niniejszego tekstu. Jej celem było oficjalne zarejestrowanie kamieni granicznych. Zaledwie kilka dni po oględzinach Marcin Wawrzyńczak i Ignacy Dubowik ponownie ustawili dwa przewrócone kamienie graniczne. Czwarty granicznik odnaleziono kilka dni później.

Ważnym celem jest odnalezienie kolejnych kamieni granicznych. Istnieje zamiar przeniesienia linii granicznej z mapy katastralnej na mapy Messtischblatt i naniesienia pozycji czterech kamieni granicznych. Dzięki takiej wiedzy można by przeprowadzić ukierunkowane poszukiwania. W niniejszym opracowaniu zostały zawarte teksty z rozmaitych źródeł, w celu pogłębienia wiedzy na temat lasu nazywanego Spitalwald lub też Mönchswald, który niegdyś należał do cieplickiej prepozytury. Miejmy nadzieję, że w najbliższym czasie zostanie odnalezionych możliwie wiele kamieni granicznych. Niech ten tekst, wraz ze źródłami historycznymi, przyczyni się do tego.

1 sążeń = 6 stóp = 72 cale = 1,82 m

Z języka niemieckiego przełożył: Marian Gabrowski